

ЕЗИКОВА КУЛТУРА / LANGUAGE CULTURE

ЗА ДУБЛЕТНИТЕ ФОРМИ НА ЧИСЛИТЕЛНИТЕ РЕДНИ ИМЕНА

ВЛАДКО МУРДАРОВ

ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК „ПРОФ. ЛЮБОМИР АНДРЕЙЧИН“

ПРИ БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

balgarskiezik@mail.bg

Формите на числителните редни имена не са били обект на специално внимание. Затова е нужно да се обърне специално внимание на дублетите при тях, които се срещат вече повече от четиресет години в книжовната реч.

ON THE DOUBLET FORMS OF ORDINAL NUMERALS

VLADKO MURDAROV

INSTITUTE FOR BULGARIAN LANGUAGE, BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

balgarskiezik@mail.bg

The forms of the ordinal numerals have not been the subject of a dedicated study. It is therefore essential to pay attention to the doublet forms of ordinals, which have coexisted in standard literary Bulgarian over the past forty years.

Когато трябва да бъде изговорено някое числително редно име, в речта ни отдавна са се наложили различни форми, които възприемаме или като изискани, или като разговорни. Когато видим пред някое съществително или прилагателно написани например числата 12, 13, 14, 16 или 20, 30, 40, 60, може да се очаква те да бъдат прочетени изискано **дванàдесети/а,о, три-на̀десети/а,о, четирина̀десети/а,о, шестна̀десети/а,о, два̀десети/а,о, три-десети/а,о, четирйдесети/а,о, шестд̀есети/а,о** и разговорно **дванай̀сети/а,о, тринай̀сети/а,о, четиринай̀сети/а,о, шестнай̀сети/а,о, два̀йсети/а,о, трий̀сети/а,о, четир̀есети/а, о, шей̀с̀ети/а,о**. Тези форми съществуват в речта ни и единствено чувството за стил ни подсказва коя да изберем в речта си.

При писане нещата са по-различни. Доскоро се възприемаше като единствено правилно да се използват формите **дванăдесети, тринăдесети, четиринăдесети, шестнăдесети, двăдесети, трїдесети, четирїдесети, шестдїсети**. Причината беше, че ние винаги възприемаме писмената си реч като по-представителна, по-изискана, в която не трябва да има уклони към разговорност.

Това беше допреди четиристотин години, когато излезе първият голям правописен речник на Българската академия на науките. В него в името на демократизирането на правописа наред с формите **дванăдесети, тринăдесети, четиринăдесети, шестнăдесети, двăдесети, трїдесети, четирїдесети, шестдїсети** беше допуснато и в изисканата писмена реч да се употребяват **дванайсети/а,о, тринайсети/а,о, четиринайсети/а,о, шестнайсети/а,о, двайсети/а,о, трййсети/а,о, четйресети/а,о, шейсїти/а,о**. По този начин изведнъж писмената ни реч се обогати с множество нови дублетни двойки.

Беше направена и още една крачка, като по-разговорната форма се отбелязваше като препоръчвана. Това значеше, че и двете думи имат право на живот, но по-добре е и при писане да се предпочита разговорната. Това състояние съществува вече доста време и постепенно в писмената практика на българина форми като **дванайсети/а, тринайсети/а, четиринайсети/а, шестнайсети/а, двайсети/а, трййсети/а, четйресети/а, шейсїти/а**, успяха да се наложат. И все пак и в последния академичен *ОФИЦИАЛЕН ПРАВОПИСЕН РЕЧНИК НА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК* (2012) промяна в правилото не е извършена, формите се посочват като дублетни, макар да се смята, че **дванăдесети, тринăдесети, четиринăдесети, шестнăдесети, двăдесети, трїдесети, четирїдесети, шестдїсети** трябва да се употребяват само в по-стари текстове.

Както личи, големият въпрос при числителните редни е свързан и с тяхното писане, и с изговора им. При изговор формите **дванăдесети, тринăдесети, четиринăдесети, шестнăдесети, двăдесети, трїдесети, четирїдесети, шестдїсети** вече отдавна звучат изкуствено, книжно и се избягват. Когато се появяват в речта на някого, те смущават със своята маниерност. Често включването им в устната реч е продиктувано от причини от съвсем различно естество, защото човекът, който ги изговаря така, се притеснява, че иначе няма да бъде разбран правилно.

Изборът на скъсените разговорни форми при писане не означава, че трябва да се съобразяваме и с небрежния им изговор. Защото той допуска понякога пропускане на средното **т**, както и съкращаване на гласната **е** в тях – „дванайсти“, „тринайсти“, „четиринайсти“, „шеснайсти“, „двайсти“, „трййсти“, „четйрсти“, „шейсїти“. Ако се заслушате, ще забележите, че

повечето хора тъкмо така ги изговарят. И ако за говоренето това може да се допусне, когато започнем да пишем, сме длъжни все пак да включим и средното т, и средното е. Тоест бихме могли да кажем, че макар при писменото оформяне на числителните имена днес да приемаме да се ръководим от фонетичния правописен принцип, който предполага да пишем така, както говорим, той не може да се проведе докрай.

✉ *Проф. д.ф.н. Владко Мурдаров*

Секция за съвременен български език

Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“

при Българската академия на науките

бул. „Шипченски проход“ 52, бл. 17, 1113 София, България

✉ *Prof. Vladko Murdarov, DSc*

Department of Modern Bulgarian Language

Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences

52 Shipchenski prohod, Bl. 17, Sofia 1113, Bulgaria